

Ötöstö, Kulcsár Alíz
Ötöstés ideje: 1975.

TART.: NÉPRAJZI ÖSSZEFÜGGÉSEK, KÖZSÉGÜNKBEN
ÉS KÖRNYEZETÉBEN

---

10 lap

Földrajzi mutató: CSESZNEK

Szaktutató: XXXIII. 6.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRONS

ATUEVETAE AZ EGOTS, MKK. 3603-OS TETELE ALOL.

Adattár: 3603/1977 gyűjtő Kulsőz Alis IV. b.
Táncos Mikóly János
Csernek

Néprajzi összefüggések községünkben és környezetében

A kérdőív a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága néprajzi sorozatának előkészítését szolgálja. A több kötetes sorozat a megye néprajzának alapvető összefüggéseit kívánja bemutatni, s a táji néprajzi kulturális csoportokat körülhatárolni, mindezek történeti tagolódását is jelezni.

Somogy jelentős önkéntes néprajzi gyűjtőgárdával rendelkezik, mely az elmúlt 10 év alatt egyre nagyobb segítséget nyújtott a tudományos feltáró munkában. /helynévgyűjtés, tematikus gyűjtések, település, építkezés, lakáskultúra, szakrális emlékek, gyermekjátékok, pásztorélet, temetkezés és gyász néprajza, katonadalok/.

A következő években is számítunk a megyében folyó néprajzi kutatásokban önkéntes munkatársaink segítségére, de már azzal a céllal is, hogy együttműködésünk eredményeként megfelelő összefoglaló kézikönyvet kapjanak kézhez a Somogy néprajza c. sorozattal.

Jelen kérdéscsoport-összeállításunkban számos jelentős összefüggést faggatunk, lényeges feltevések igazolását vagy tagadását várjuk, mintegy hangosan gondolkozunk és vitatkozunk. Akit érdekel és velünk együtt izgat megyénk népének múltja, jelenének gyökerei, s a mi tevékenységünkben szívesen részt vállal, egy-egy községben e kérdőív lelkiismeretes kitöltésével nagy mértékben előremozdítja eredményeinket. A kérdőív kitöltése lesz az egyik néprajzi pályázati tétel 1975/76-tól. 1000 Ft. körüli díjösszeget lehet vele nyerni. Több község feldolgozása esetén több díjat is!

A községek kiválasztásánál az eredményesség érdekében vegyük figyelembe a Megyei Múzeum javaslatát, de a javasolt községeken kívüli helységek feldolgozását is elfogadjuk.

Lesznek témák, amelyeknél 3-4 adatközlő megkérdezése is elegendő, másoknál több is kell, s a megfelelő adatközlő kiválasztása esetleg gondot okozhat /búcsúk, vásárok, iparosok kérdése, hiedelem, szokásanyag/. A munkákat három példányban kérjük!

Fokozott figyelmet fordítsunk az időbeli változásokra, az egyes társadalmi rétegek, vallási csoportok közötti különbségekre, községek egymásközötti kapcsolataira, kisebb és nagyobb táji összefüggésekre.

Kaposvár, 1975. november 3.

Dr. Knézy Judit
múzeológus

adatközlő
valam adó nélkül
hely /lakhely/
Dévényi János
1910
Csernek
Vár út 45.

Áru- és cserekereskedelmi kapcsolatok

I. Eladás

az első világháború előtt, s a két világháború között.

A két időszak feltüntetése szükséges, amennyiben eltérés van, különösen Dél-Somogy területén az országhatár megváltoztatásával.

1./ Milyen piacokra hozták

- a/ gabonát, kukoricát *magánmalomok /kire/*
b/ burgonyát *kereskedők* *kire, kerekei, nenygyör*
c/ bort, gyümölcsöt, diót, mákot, gesztenyét *kereskedők* *ittél el*
d/ lent, kendert, gyapjút, vásznat → *saját műhelyek, nem hozták piacra*
e/ tejterméket: *tejszemek, kerekei* *Győr*
f/ baromfit, tojást *tojászedők* *rosou megyeiek*
g/ egyéb: *piacokon adták el* *karomfi: városi piacokon*

2./ Milyen vásárokra jártak eladni, venni

- a/ lovat - *országi állatvásár*
b/ marhát, borjút, hizlalt marhát -"- -
c/ disznót, süldőt -"- -
d/ birkát, kecskét -"- -

3./ Főképp minek eladásából szereztek pénzt a gazdák? - *állatok eladásából*
miből a gazdaasszonyok? *gabonafélék* *tejszemek*
tojás, baromfi, tej- tejtermék

4./ Milyen felvásárlók, honnan és mióta járták a falut?

/pl. tyukászok, gyógynövénygyűjtők, állatkereskedők, stb./

1900-ig
Milyen begyűjtők alakultak a községben a két világháború között

és mikor? /tejszövetkezet/ *tejszemek, takarékpénztár: járási néplélek*
néplélek stb.: italeszés, bolti citabek

5./ Élt-e a községben olyan jelentősebb iparos, aki más községek lakóinak is dolgozott?

- a/ Soroljuk fel: *építőipar - kőműves, ác, kovás, bogár*
b/ Milyen körzetben árusítottak? *10-15 km - e, körlet*
c/ Milyen piacokra, vásárokra jártak a megyében, a megyén kívül, országhatáron kívül /pl. I. vh. előtt Horvátország/ az iparosok?

Dudar, kire, Veszprém
Baranya, Tolna, Somogy
ország kívül: nem jelentős

4. gyógynövénygyűjtés: *cserekereskedés vállalták*
saját községből 1900-tól - II. vil. - ban is

állatok: *büföldiek /olan - oskárab /O.M.M. kerületig/*

egyik: nem jelentős 1900 - II. vil. H. →

Áru- és cserekereskedelmi kapcsolatok

II. B e s z e r z é s

1./ Más vidékről milyen árusok jártak a községbe

a/ más országrészből /üveges, vásznas, gyolcsostót, szegkovács, eseregő- és kolompöntő illetve pörgőkészítő kovács, paprika-árusok, hagymaárus, fazekas, korsós, vándorárus, bicskás/,

b/ a környékről /^{vándorcigány} tekővájó cigány, ^{ősből} gyógynövény-árusó füves szony, cserépedénykészítő, fonott-edénykészítő, kosaras, favilla illetve szerszámnyél készítő/ → Bakonyból, Dórkent

2./ Hol szerezte be bútort, széket, ládát, ^{vásárból} női kontyot, ékszer, ^{Budapesti, Kézvárosból} kézfestő anyagot, szűrt, bundát, csizmát, kalapot, bőrtarisznyát, szőrtarisznyát, üvegárut, kályhát?

^{vásárból}
Veszprém, Kézváros, Kisbér

→ vaskereskedőtől

3./ Mikor volt a ~~községben~~ és környékén vásár?

^{mind}

→ Dúdar: tavasz, nyár, ősz

Itt mit szereztek be? És mit adtak el? ① állatok, mész, cipő, bútort, ip. berendezések

1., a., méterárú - Erdélyből
gyümölcs - délről, nyugatról
szőlőszőlő - északkeletről

② ugyanazok.

üveges: oklövőb / Nyitra, Trencsén/
gyolcsostót - Székelyföld
fazekas - Szentendrénél
korsós - " -

b., bútort - helyben, iparosnál, vásárból

kézfestő anyag: Pápa, Veszprém

szűrt, bundát: Fővárosban

csizmát: erzsébetváros, vásárból: Kézváros, Dúdar

kalapot: Kisiparos, Pápa, Győr

üvegárus: városi üzletekből. Pápa, Kézváros, Veszprém

Felekezeti különbségek a táplálkozásban

1./ Milyen böjtös ételeket fogyasztottak leginkább az első világháború előtt? Irjuk le részletesen.

szójabab, tökfőzelék, Minden szűz és kúis nélküli ételeket.

2./ Szokásban volt-e böjt alkalmával? Huzzuk alá az igen vagy a nemet.

a/ vajjal főzni	<u>igen</u>	nem
b/ tökmagolajjal főzni	<u>igen</u>	nem
c/ rántás helyett tejfölös, lisztes, vagy vajos habarást készíteni a levesbe	<u>igen</u>	nem
d/ a halat olajon vagy vajon sütni?	<u>igen</u>	nem

3./ Melyek - felekezetenként - a legfontosabb böjti napok?

Glauwaxószerda, Nagypéntek
Farsang utolsó napja   *Húsvét utáni péntek*

4./ Nem böjti napokon is szokás volt-e pl. szegényebbeknél

a/ tökmagolajjal, vajjal főzni?	<u>igen</u>	nem
b/ többféle habart és nem rántással ízesített levest készíteni?	<u>igen</u>	nem
c/ gyakran halat fogyasztani?	igen	<u>nem</u>

Felekezeti különbségek a katolikusok, reformátusok lakás-kultúrájában a századfordulón.

1./ Milyen - a vallásra utaló, azzal kapcsolatos - szoba, konyha, stb. berendezési tárgyak, bútorok voltak a községben ismeretesek?

Melyik milyen vallással kapcsolatos? Hol volt a hagyományos helye?

- a/ üvegre festett képek, szenteket ábrázoló olajnyomatok, nyomtatványok. Ezek kiket ábrázolhák? *szűz Mária, Jézus*
utóbban
- b/ búcsúi kálváriák viaszfigurákkal, üvegbúra alatt *nincs*
-"-
- c/ Gyüdi Mária kép viasz szoborral
- d/ zenélő képek, zenélő képes órák, feszületek, talpas keresztek
- e/ búcsúi kegytárgyak, színes üvegpoharak, diszes gyertyatartók *nincs*
- f/ házi áldás, diszes bibliaidézetek "aranymondások" *már nincs*
- g/ hazafias képek *nincs*
- h/ egyéb *újabban goblein*

2./ Milyen vallási jellegű tárgyakat helyeztek el

- a/ két utcai ablak között álló sifonéron, ládán és fölötté a falon /üvegtárgyak, családi fényképek, kegytárgyak, szentképek, tükör, háziáldás/ *már nincs* *négy*
- b/ az ágyak fölé /szentképek, esküvői képek, hazafias képek/ *esetleg katona kép*
- c/ a bejárat mellé *nincs*
- d/ másutt a szobában, v. konyhában *falon szentképek, kegytárgyak*
máshol nincs / déli szobrányban - íjjeli /
- e/ pincei szobában *nincs*

1, szobában : 2 vagy több szentkép /ágy felett/
1 kereszt /ajtó felett/
konyhában *nincs* vallásra utaló tárgy,
vagy 1 kereszt található.

Róm. Kat. Vallással kapcsolatos, mivel ezek voltak többnyire a faluban, a ref. házában kereszt *nincs*.

1 kép - ágy felett 5
többi változó

B ú c s ú k

- 1./ Milyen vallási csoportokra oszlik a község? *lőbbség Róm. Kat. - 150 Ref*
2./ Milyen búcsúkra jártak el a katolikusok? *Osathka, Gyásd, Allakömlök, Dudar, kömnyerő bakonyi faluk.*

- a/ családonként *nem*
b/ csoportosan a község többi lakóival
c/ más községek lakóival együtt *nem*
d/ hova jártak el gyalog, processióval *Osathkára*
e/ milyen öltözékben mentek, *mai viselt*
milyen búcsús jelvényeik voltak? *nem voltak*

- 3./ Mit szoktak ajándékba hozni a búcsúról?

- a/ milyen kegytárgyakat *nérsafixér, kereszt, szentkép /*
b/ milyen búcsúfiát - *milyen lőtt ajándékot*
asszonynek, embernek - nem jellemző
fiúnak, kislánynak? - mézeskalács nérsafixért
lovat babát

- c/ búcsúba utra milyen ételeket és miben vittek?
sütemény, gyümölcs táskában

- 4./ Reformátusok mikortól vesznek részt a katolikusok szervezte búcsún? *nem vesznek részt, csak ha a családunk van Ref - tagja*

Más községekbe is eljárnak?

Szourskéd községekbe - mulatságokra

A. 2. és 3. kérdésekre részletes leírásokat kérünk.

2., is azokba a falukba, ahol a családunk rokoni vagy jó ismerősei élnek.

Hivattamul, csak magáért a nérsafixért, a búcsúért & a fiatalok mentek csoportokban.

A felöltés inkább vendégségbe mentek.

Felekezeti különbségek a viseletben a XX. század elején

- emlékezésanyag, meglévő darabok, régi fényképek alapján -

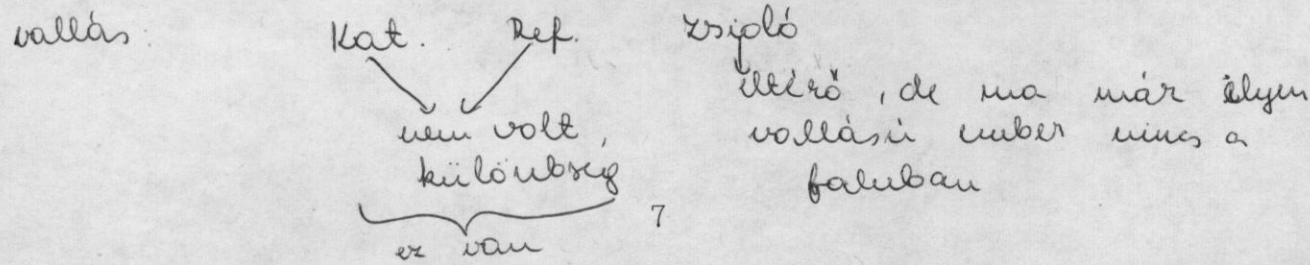
1./ A község különböző felekezetű asszonyainak viseletében milyen különbségek voltak? Vegyük figyelembe a vagyoni tagozódást is.

- a/ ^{nem volt különbség} konty, fejrevaló, általában fejviselet
 kalap: szűk iparos
 bunda: parant
- b/ hajviselet
 - " -
- c/ szoknya, vállkendő, blúz anyaga vagy színessége
 " festő " ruha - nyár
 flanel / parant / - fél
 porrtűkendő / berliner elött /
 félruha
- d/ kisbunda, kacabajkó /felső kabát/
színe, szabása, formája, disztitése
 kabát nem volt,
- e/ egyéb: a ref. a cipőt
 művelőben viselik, más m. más, megjelöltek. kevésbé díszes /
 divor nem nagyon eltérő / inkább az idősebb körében /

2./ A község különböző felekezetű férfiainak viseletében megmutatkozó eltérések jellemzése, leírása:

- a/ mellény anyaga, szabása, disztitése - ^{galyálos} ^{vékli pontó} ^{nem elt.} Ref. nagyobb %-ban
- b/ dolmány /kis kabát/, anyaga, szabása, disztitése - ^{vékli} ^{bunda belső}
- c/ szür vagy a bunda szabása, színe, disztitettsége - ^{vékli} ^{garatagabbak} ^{egyforma}
- d/ fejfedők, kalap különbségei - nem volt
- e/ egyéb. Az öltözködésben a férfiaknál nem volt ^{jelentős,} ^{eltérés,}

A kérdésekre részletes leírásokat kérünk lehetőleg magyarázó rajzokkal vagy fotóval. A még fellelhető darabok tulajdonosainak címét, nevét kérjük feltüntetni. Ha nem állnának rendelkezésre megfelelő darabok, régi fényképek vizsgálata szükséges. [Amennyiben egy községen belül csak egyféle felekezet volt, úgy kérjük annak megjegyzését és a kért ruhadarabok leírását.] Ha a környező községek között van más felekezetű, úgy avval hasonlitsuk össze kutatott falunk anyagát.

+

É p i t k e z é s

Emlékezet szerint

- Melyek a község legrégebbi paraszti lakó- és gazdasági épületei?
úves ilyen.
- Vannak-e mestergerendájukon, homlokzatukon 1870 előtti évszámot viselő favázás, esetleg zsupptetejü lakóházak? Melyek ezek? /utca, házszám, tulajdonos/
úves
- Milyen felrakási módok voltak a századfordulón a legáltalánosabbak?

	lakóháznál	pajtánál	istállónál	pincénél
a/ favázás, sövényfonásos	+	+	+	
b/ favázás, karók közé rakott un. "fecskerakásos"	+	+	+	
c/ boronafal	-	-	-	-
d/ vertfal	+	+	+	
e/ vályogtégla	+	+	+	

4. Ismerik-e a következő szavakat és mit jelentenek?

- a/ szelemengerenda — a.) szelemengerenda
  - b/ ollóágas
  - c/ ragfa — *van ismeri e szalufa*
  - d/ ágasfa — *ollóágas helyett,*
  - e/ szalufa *horizontális*
- ollóágas: van helyesbített el a szelemengerenda*

5. Melyik lakóház lehetett az első téglából épült a községből?

Mikor?

6. Melyik volt az első szabadkéményes lakóház? *A községben pontosan nem tudja megmondani, de az első szabadkéményes égetett vagy csak téglából száritott téglából épültek? már szabadkéményes volt ezután kerültek a környező községek házaiknak keményít téglából építeni.*

Melyik években? *150 éve azaz kb. 1820-1830*

7. A századfordulón szabadkéményes konyha, vagy füstökonyha volt-e több a községben? *80% 90%*

5. *A várúrak háza, grófok háza, az 1600 körül épült Czervueki vár tégla is kő beveréből készült.*

A restauráció során e műemlék föttek rá, hogy ellenállóságának, szilárdságának a kő is tégla a magyarországi. / Tehát már 1600-ban kisműlték téglat a vár építésénél.

+

T e l e p ü l é s

1. Emlékeznek arra, hogy a község belterületén kívül különálló pajták, vagy istállók, illetve mindekkettő voltak a község határában?

a/ egyesével vagy csoportosan voltak *nem voltak*

2. Volt-e a község belterületén nagyobb rendezés emlékenyaggal, családi iratokkal bizonyíthatóan

a/ a reform-korban

b/ vagy az 1850-60-as években

c/ van-e a községben olyan beltelek, mely jobbágykori állapotát, méretét, határait őrzi?

d/ van-e olyan lakóház, pajta, istálló, szőlőbeli pince, mely még - évszám-mal, vagy más dokumentummal bizonyíthatóan - a jobbágykorban épült? /+/
*ma már nincs, szőlővel
különbözőbb - nem
foglalkozik a falu
lakossága.*

e/ van-e a községben olyan beltelek, melyen több régi lakóház helyezkedik el a hozzájuk tartozó egykori gazdasági épülettel? /+/
igen, sok van ilyen

3. Elkülönült-e a községben egyes társadalmi rétegek település része

a/ nemesek fundusa

b/ módosabb parasztok lakótelkei

c/ summások, kisföldüek falurésze

d/ iparosok falurésze

/+/
A kérdéses telkek, épületek pontos címét, tulajdonosát kérjük feltüntetni.

2/e. Pl. *Távori Miklós
Csernek Vár ut 43.*

*Hegyi Miklós
Csernek stb.*

Majolnem minden a régebben épült házuk.

Milyen szőlőfajtákat ismertek?

Ezek mikor voltak általánosan ismertek?

most is meg

Emlékeznek-e a következő nevű szőlőkre?

Leírás

Termesztés ideje

utolsó évei

Kéknyelű.

Gilicelábu v. kolontár

Somszőlő .

Szigeti .

Sárfehér .

Juhfarku .

Fehér Bálint

Budai zöld

Zöld-fehér

Rák-szőlő

Vadfekete v. csókaszőlő

Piros bákör

Fekete góhér szőlő

Fürjmony v. törökbajor

Kékkuti bajor

Tulipiros v. vörös dinka

Kadarka

Kecskecsöcsü

Ökörszemü /szilvaszemü/

Otello

Izabella

Fekete noha.

Fehér delavera

Piros delavera

Saszla .

Magántermő

Mézes

7 dier . uolse

Exejó

→ szept. vége okt. eleje

→ - " -

→ - " -

→ szept. közepe

→ - " -

→ szept. eleje

→ szept. vége okt. eleje

→ korai szept. eleje

→ szept. vége okt. eleje

→ - " -

most is

vannak

Milyen almafajtákra emlékeznek?

Melyek voltak a legrégebb helyi "hazai" fajták? *pozgácsa alma, tobi alma, batvi / boritvi /*

Melyek újabbak és mikortól?

Hallottak-e a következő almafajtákról? Melyik milyen színű, izű, mikori érésű?

felér, sárgyhas, őrsi
~~Tökélma v. fehér pogácsa alma, lénesöngy, szörcsike alma, pogácsa alma /piros/, ~~magánokj~~, nyári alma, szentiványi alma, kerikós édesalma, husvéti rozsmaring, tengelitik alma, ~~aranypálma~~, kanizsai alma, párizs alma, birsalma.~~ → *sárga, keszvényi, őrsi*

piros, sárgyhas, őrsi
 Egyéb. *Takó alma, arany nappal, pozgácsa kosovai, yános alma, kanadai nappal, sztarhing, Golden 130-50 év /*

felér, édeskés, őrsi
 Melyik fajtákat aszalták? *Mindannyikat*

Milyen körtéket ismertek?

Melyek voltak a legrégebb helyi fajták? *Mindannyikat mégis ismeri*

Melyek újabbak és mikortól?

Hallottak-e a következő körtéfajtákról? Irják le színét, ízét, érési idejét.

rödl, édes, nyár eleje
~~Macskafejű vagy zsömlekörte, leppantós vagy leffentyus, árpás, héber~~ → *rödl, édes, nyár eleje*
~~vagy báránfarku körte, szögfükörte, téli körte, császárkörte, Vilmos-körte, Sándor-körte,~~

Egyéb: *nincs* ↓ *rödl, édes, őrsi* ↓ *rödl, édes, nyár eleje* ↓ *rödl, édes, november* ↓ *piros-rödl, édes, szeptember*

Melyik fajtát aszalták? *Őrsi körtéket / szörsvini körte /*

Milyen szilvafajtákat ismertek? *mingló, hosszú szilva, sárga szilva, Borslercei, szalmári*

Melyek voltak a régi, és melyek az újabb fajták?

Ismerték-e a következő elnevezésű fajtákat?

"aprósziva" /rózsaszín és fekete, nem magvaváló/, *nem*

hosszi sziva /szokhári/ igye } régi
sárga sziva /körsz tenület/ igye } régi

körte egyéb: *szörsvini, bokros, szürke, Gabon, csékány*

Milyen barackféléket ismertek? kajri, nórabarack, ősi barack
/sáfránboróc, sárgaboróc, vérboróc, rózsaboróc, fehér boróc, kajsi,
francia boróc/

Melyek a régi fajták? kajri, nórabarack, ősi barack

Milyen meggyfajták voltak a leggyakoribbak?

/fekete meggy, cigánmeggy, hólagos meggy/

Nagy fekete meggy - spanyol meggy

Milyen cseresznyefajtákat fogyasztottak leginkább?

1. májusi, 2. hólagos, 3. ropogós / Gemendolji cseresznye
↓ kelime ↓ később

Milyen répaféléket ismertek? /helyi elnevezéssel/

Sógorépa

Melyiket miként használták fel táplálkozásra 1900-1920 között?

Burgundi répa nem /szarvasmarhának/

Karórépa koporsó helyett

Kerékrépa -"-

Sárgarépa főzésre

Paszternák, paszternánc nem fehér répa - főzésre

Fehérrépa főzésre

Mióta termelnek paradicsomot? megfátározhatatlan idő óta

Tartósítják-e rostán átnyomva, cseréptepsibe öntve és kemencében
keményre megszáritva? igen nem

Mióta főzik be üvegekbe? 70-80 év óta

Milyen babfajtákat ismertek? /"borsó"/ Melyik milyen növésű, milyen külsejű? Fütybab, "cókombab", sójabab, bökte bab.

~~Köztésnek~~ vagy önállóan vetik?

Szóló közé vetették-e? nem

a./ "Guggos" növésű /"fehér, vajborsó, sárga borsó, gömbölyű, cifraborsó vagy kataborsó"/

b./ Futóborsó - /szajhaborsó, lapos borsó, fehér borsó, békahátú stb./

T e j , t e j t e r m é k e k

1./ Hogyan nevezték az édes tej tetején összegyűlt zsiradékot?
/tejföl, tejszín/

2./ Milyen edényben alvasztották a tejet?
/tál, tejesfazék, sajtár/

3./ Készítettek-e a/ füstölt túrót? /Hogyan?/

b/ keserű túrót? /diólevéllel/

4./ Mennyire kell megaludnia a tejnek: lukacsosra, szivacsosra ~~savó-~~ savótól teljesen elválóra v. lágyra /"toplós, májas"/ kenhető,

a/ túróhoz /rétesre, tésztára, palacsintára/ el melegítik a kúrák

b/ aludt tej fogyasztásához a savóval teljesen elválóra

c/ ~~füstölt túróhoz~~

d/ ~~keserű túróhoz~~

e/ hány napig altatták télen, ⁴nyáron ³4-3 napig

5./ Ismerik-e a következő kifejezéseket:

a/ ~~szerdék~~ nem

b/ ~~aggot tej~~ "

c/ ~~vont tej~~ *nein*

d/ ~~megzsugorodik a tej~~ *nein*

6./ Füstölt túrót használtak-e megreszelve tésztára, vagy friss túróval keverve? *nein*

7./ Fogyasztottak-e kemencében piritott túrót? *nein*

8./ Készítettek-e savóból is levest? Mi ennek a neve /habarék, katra-bonca/, kudari, gudari? *nein*.

9./ Készítettek-e házilag sajtot? Hogyan állították elő?

a/ tehéntejből

b/ júhtejből

c/ házilag készült-e az oltó is?

d/ csak saját használatra vagy eladásra is?

Vajat igen, de sajtot nein /Nein emléknél/

10./ Általános volt-e a két világháború között a vajköpülés? *igen*

a/ az egész faluban *igen*

b/ csak katolikusoknál *nein*

c/ Cserép vagy faköpülő volt az elterjedtebb?

Faköpülő

S e r t é s f e l d o l g o z á s

1. Pörkölték vagy forrázták a századfordulón a disznó bőrét? *is - is*

2. Hasonfekve vagy ^{*elénk*} hátónfekve /ill. ^{*most*} függésztve/ darabolták-e a disznót?

3. Volt-e bontószék minden családnál, /csak egyeseknél/ vagy földön "zsupra ültetve" bontották a századfordulón?

4. Volt-e külön elnevezése a disznóbontást végző személynek? /bontó, disznóbontó, vagy böllér/. Vagy maga a gazda végezte a bontást? *is - is*

5. Él-e annak az emléke, hogy valamikor pásztort kértek fel a disznó bontására? *nein*

6. Milyen testrészek elnevezésére emlékeznek, melyik mit jelent?

érdem alul
/sédarab, láb, sunka, csánk, comb, ~~top~~, ~~takarója~~, szalonna, hát vagy zsirszalonna, óldalszalonna, hasaalla, bürcéje, pásztorpecsenyéje, fehérpecsenye, hosszupecsenye, orgya, fősfőfej, álla vagy alsófőfej,

karaj
/ginc nélkül/

csont
/ginc csont/
14

fej
alró
rész

vagy egy hosszú pecsenye és ezt sokszor e pántomak adni, aki övök a diuót.

ódal bordák

elő lábával

torka, ~~alla torka~~, ódalas, ~~csigánya~~, lepicka vagy lapicka, vese,
 bélzsir, tüdő, máj, sziv, nyúláhusa, háj, hájkebel, fejcsont, fej-
 bőr, véri, pacal, katakönyeke, ^{gyomor alsó része}
 Óra, szöme, foga, nyelve, torka, ^{gyomor}füle lépi, malactartója, töki vagy
 monya, ~~v...~~ hólaggya, meleggyürüje, farka.

könny

7. Füstölték-e a hájat? Vagy kiolvasztották zsirnak? Kocsitengely ke-
 nésére használták-e? ^{na} ^{képen}

8. A századfordulón mely testrészeket füstölték? ^{saloma, souka, fjrének}

9. Mely testrészeket főzték hamarosan meg, vagy lesózva?

^{baló része}

^{tanóritani abakak}

10. Hogyan dolgozták fel a szalonnát tartós tárolásra? és melyik sza-
 lonnarészt?

a/ zsirnak felolvasztották? Mekkora derebokra vágták?

^{8 cm³ kockára}
^{2-2-2 cm}

b/ füstölték?

c/ sózták?

d/ kövesztették?

e/ kövesztették, vendőbe tették és zsirral leöntötték?

11. Mióta készítenek lesütött húst? ^{Meghatározhatatlan idő óta}

12. Mit töltöttek a disznó vékonybelébe? ^{kolbász}

a/ zsiros hagymás hajdina, kukorica lisztet. Ennek neve pl. lisztes
 csurka, tyurka, - ^{varlagbélbe}

b/ véres, zsiros kását, - " -

husaprólékot fűszerekkel, /paprika, fokhagyma, stb./ ^{kolban}

13. Készítettek-e májashurkát? Mikor terjedt el? ^{Ugyen} ^{Ugyen} ^{utaléknak}

14. Kérünk részletes leírást a liszteshurka, véreshurka, kolbász ké-
 szítéséről: mi kerül bele, milyen fűszerekkel izesítik?

Liszteshurkát nem készítették.

Véreshurka készítése: hús: darált máj, ^{tis}
 kövessélt ^{tis}tiáló, lip, véres
 kukoricakása

fűszerek: majoranna, pirított vöröshagyma, só,
 paprika, darált bors

A húst megfőzték, ledarálták, a ^{hússal} / ^{össze}

véres kukoricakásával összekeverték, aztán ^{ho}

fűszereket adták hozzá. Mikor minden együtt
 volt, ezt jól összekeverték. Mikor kész volt a

töltés és a sütés következett.

15. Ismerik-e a gömböc kifejezést? Mit jelent? *igen*
 a gyomort, vagy a katakönyökét, vastagbél vége, kövesztőlében főtt kásával megtöltött ételt,
 a gyomort kövesztett bürkével, hussal, szalonnával, esetleg májjal, vesével megtöltve, mindez füstölve.
16. Főztek-e levest a disznóölési kövesztőléből? *nem*
 Mi ennek a neve? Gornyasztó, gornyadó.
17. Hívták-e pecsönyének a nyárson sült szalonnát? *igen*
18. Mikor kezdtek rántott húst, fasírtot készíteni, kinek a lakodalmán volt először? *Kezdték. idősök, nem minden lakodalmán készítették*
19. Tartósították-e a disznóhoz hasonló módon a borjúhúst? *nem*
 Vegyítették-e a kolbászban vadhússal a húsaprólékot? *igen*
20. Általános volt-e a községben a birka- és karkas fogyasztása? *Ritka igen, de nem már a bika is ritkaság a faluban.*

Házasságkötések - anyakönyvek vizsgálata alapján. /+/

A kiválasztott községekhez meg kell nézni annak a plebániának anyakönyveit, melyhez tartozott a XVIII-XIX. században. A házassági kapcsolatok feltárására három időmetszetben 100-100 adat szükséges. Saját falujabeli-jeésmás falubelivel kötött házasságok aránya szükséges.

1./ Házassági kapcsolatok %-os megoszlása 100 adat alapján egy plebániához tartozó községekben:

saját falubelivel /endogámia/, más falubelivel /exogámia/ kötött házasságok, községenként sorra véve

a/ 1780-1810 között 1-2 évben	endogámia : 90%	exogámia : 10%
b/ 1840-1850 között "	" - " -	" - " -
c/ 1900-1910 között "	85%	15%

2./ Házasságkötések időpontja a fenti három időmetszetben 2-3 év adatait figyelembe véve /pl. 1781-83, 1840-42, 1908-10/

a/ melyik hónapban, hány házasság kötött?

b/ milyen korban a legtöbb házasságkötés?

férfi : 22-28
nő : 19-24

3./ Községekben belül tapasztalható elkülönülések?

a/ emlékeznek-e arra, hogy egy községen belül voltak-e olyan falurészek, amelyek egymás között nem házasodtak?

Ennek oka: gazdasági, vallási, egyéb?

b/ Mely községekben jelentett gazdasági emelkedést a férjhezmenés, vagy vónak menés?

Ittokban a községekben, ahol nem gazdasági okok miatt nem házasodhattak, a környező falukban nincs ilyen.

/+/ Az első két pont adatainak megválasztásához annak a plebániának vagy perókiának az anyakönyvét kell megnézni, amelyhez a XVIII-XIX. században tartozott. A vizsgálat egyben azokra a községekre, pusztákra is kiterjed, melyekkel a község kapcsolatot tartott házasságkötések révén.

2/a.	1783	jan. 10 febr. 1 márc. 5	1840-50	1900-1910
			jan. 3 febr. 6 márc. -	1905 : jan. : 1 1906 egész évben : 5

Ittokban márc. ritkábban kötötték a házasságot, mint az év többi éveiben. Ennek oka a lakodalomból való hiányosságok /márc. /

Temető helye, részei, beosztása

- 1./ Él-e annak emléke, hogy valamikor a temető a község belterületén, vagy éppen a templom körül volt? *igen*
- 2./ Van-e jelenleg több temető a község határában? *nincs*
  - a/ Ezek milyen korúak?
  - b/ Magaslaton, kiemelkedésen helyezkednek-e el? *nem*
  - c/ Milyen tájolásúak a sírok? *D - Ny*
- 3./ A különböző felekezetűeknek külön temetője vagy külön temetőrésze volt-e? *igen, temetőrész / D - reform., Ny - Róm. Kat. /*
- 4./ Voltak-e a temetőben un. főhelyek? Melyek ezek? *igen, jó módúak, az elmentek*

Kik temetkeztek ide? */jó módú vagy őslakós családok, nemések, előljárók, vagy akik meg tudják fizetni/*
- 5./ Volt-e olyan törekvés, hogy egy családhoz, egy rokonsághoz tartozók egymáshoz közel meghatározott rendben temetkeztek?
igen, most is van
- 6./ Volt-e a gyermekeknek külön temetőrésze?
nem
- 7./ Hova temették a falu szegényeit, öngyilkosokat? *A többi köré*
- 8./ Mivel kerítették a temetőt /árok, lycium, orgonabokrok, gyertyánsor, stb./ *tűske sövény*
- 9./ Temetkeztek-e a temetőn kívül is? *nem*
- 10./ Voltak-e a temetőben gyümölcsfák? Milyen fát szoktak ültetni a halott lábához? */akác, ecetfa, bálványfa, szomorufűz, istenfá/.
láró, kényő, lúja*
- 11./ Milyen virágokat szoktak a sírra ültetni? *arvacska, rózsza, őszirózsza,
kriszantém*
- 12./ Vannak-e a temetőben különálló szobrok, corpuszok, milyen régiak?
nincsenek

Sirjel, sir

1./ Milyen sirjeleket ismernek?

Rajzoljuk le méretek megadásával a legfontosabb formákat és díszítéseket.

a/ Hogyan nevezik a halott feje fölé tett jelet?

/sirkereszt, kereszt, fejfa, gombfa, fondor, sirkő, stb./

b/ Volt-e különbség a férfi és nő sirjele között? *igen*

/kérjük lerajzolni, vagy lefotózni!/
uics díszítés

c/ Milyen sirjele volt a gyermekeknek? Kisebb-e mint a felnőtteké,
vagy ugyanakkora? Megkülönböztették-e, hogy fiúé, vagy lányé? *nem*

d/ Milyen elnevezései vannak a sirjel részeinek? *uics díszítés*

e/ Irtak-e, véstek-e olyan jeleket a fejfába, sirkeresztre, mely
a halott egykori foglalkozására utal? *nem*

f/ Ismeretesek-e hosszabb verses feliratok, a fejfán sirjelen? *nem, de
sok a német felírás*

g/ Festették-e a sirjeleket- fejfát, sirkeresztet? *nem*

h/ Emlékeznek-e arra, hogy a koporsót valamilyen színűre befestet-
ték volna? *nem*

2./ Milyennek kellett a sirhant formájának lenni?

Rajzoljuk le méretekkel. Volt-e különbség másféle felekezetűek
sirhantjai között? *nem*

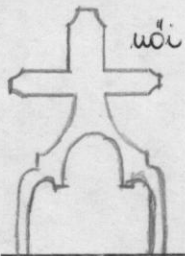
3./ Emlékeznek-e arra, hogy korábban nem szívesen tetettek sirkövet,
féltek attól, hogy azt hurcolja a halott a tulvilágon? *Emlékeznek, de
ilyen esetet nem volt.*

4./ Tettek-e a koporsóba ürömvirágot? *nem*

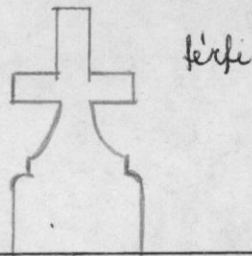
5./ Kik ásták a sirt, volt-e ünnepélyes hívogatás erre a munkára?
Sírászó ásta, ünnepélyes hívogatás nem volt.

6./ Ástak-e házaspár esetén vagy közeli családtagoknál jobbra vagy
balra mellékgödröt /kadar, gadar/ a sirba, hogy elférjen egymás
mellett két koporsó? *nem*

1/b.

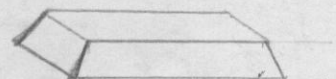

női

férfi

2.)

a méret változó

M. K. soksz. szám: 18/1976.- 300 pld.